

Zsidai Réka: Batthyány Lajos nádor (recenzió)

Móricz Péter (szerk.): *Batthyány Lajos nádor*. Körmend, Körmendi Kulturális Központ, Múzeum és Könyvtár, 2017. pp. 208.

„A Batthyány család története évszázadokon át összefonódott Magyarország és Körmend történetével. Az ország és városunk számos kiemelkedő személyisége származik e főúri famíliából. «Az egyetlen család mely nádort, miniszterelnököt, bíboros hercegprímást és szentet adott a hazának.» – írja Bebes István, Körmend város polgármestere köszöntő szövegének első soraiban (p. 7.). E rövid bevezető előrevetíti, hogy egy impozáns múlttal rendelkező történelmi család kultúra- és identitásformáló hatásáról nem feledkezhetünk meg.

A szóban forgó munka a főúri família egy eddig kevésbé kutatott és ismert reprezentánsának, Batthyány Lajosnak (1696-1765) Körmend városáért és a közjóért tett erőfeszítéseit hivatott bizonyítani a nádor életpályájának különböző aspektusait figyelembe véve, mely számos társadalom- és művelődéstörténeti adalékot tartalmaz. A tanulmánykötet emellett már a bevezetőben jelzi, hogy lokális célt is kitűzött maga elé annak érdekében, *„hogyan a körmendiek jobban megismerjék a városhoz szorosan kötődő legjelentősebb személyt, Batthyány Lajost, akinek a földesurasága alatt – a kastély mellett – három majornak, a templomnak, a plébániának, a városházának, az iskolának, az első kórháznak, a sóháznak, a postaállomásnak, és több mint 25 uradalmi lakóháznak, műhelynek és üzletnek az építése zajlott.”* (p. 10.). A kilenc tanulmányból álló kötet apropóját pedig az utolsó nemzeti nádor halának 250. évfordulója alkalmából Körmenden megrendezett konferencia adja.

A tanulmányfüzér első írását egyben a kötet szerkesztője, Móricz Péter teszi közzé *„Batthyány Lajos élete – halotti beszédei tükrében”* címmel. A szerző a nádor életpályájának stációit és tevékenységeit veszi sorra Csódy Pál szombathelyi, valamint Galgóczy Ferenc pozsonyi kanonok által közreadott halotti beszédek segítségével. A tanulmány voltaképpen e két forrás alapján prezentálja a gróf biográfiáját kitérve az ősökre, ismertette a gyermek- és ifjúkorát, családi életét, hivatali pályafutását, karrierépítését, az uralkodóhoz való viszonyát s végül vallásosságát. Ugyanakkor részleteibe menően tárja az olvasó elé Batthyány halálának körülményeit és temetésének lebonyolítását, majd a két halotti beszédet mutatja be tartalmilag és szerkezetileg.

Nagy János *„Batthyány Lajos nádorra választása és Vas vármegye rendjei az 1751. évi*

országgyűlésen” című munkájában egy konkrét politikai eseményt, a nádorválasztást választotta kutatási témájának, méghozzá országgyűlési naplók és versek (pasquillus), illetve családi levelezések segítségével. Az országos főméltósági kinevezést az évszázadokra visszanyúló családi státus és a Habsburg-dinasztiához fűződő lojalitás mellett a gazdasági erő s a kiterjedt kapcsolati háló megfelelő voltának köszönhető. A szerző külön kitér a nádorválasztás visszhangjára, ami ellentmondásos szerepben, ám pozitív képben tünteti fel a nádort: a rendi alkotmányosság védelmezője, az uralkodó és a diéta mediátora, a közjő megtestesítője. Ide kapcsolódik Kulcsár Krisztina tollából származó írása (*„Nádorság és ami vele jár: A nádor hivatali feladatai a 18. században Batthyány Lajos példája alapján”*), mely Batthyány Lajoson keresztül mutatja be a 18. században szokássá vált nádori feladatokat és jogokat. Ezek alapján kétségtelen, hogy a legalkalmasabb személy került a nádori pozícióra, aki a szerző állítása szerint már kortársai közül is kiemelkedett.

A ranghoz s a főúri státusszal összefüggő reprezentációhoz, továbbá a Habsburg-házhoz fűződő szoros kötődéshez magától értetődően hozzátartozott a kitüntetések adományozása is. A legismertebbek és legjelentősebbek, mint az Aranygyapjas Rend és a Magyar Királyi Szent István Rend inszignái a nádort is megillették, melyeket Pandula Attila mutat be, majd segédtudományok tekintetében a nádorhoz kapcsolódó heraldikai emlékeket említi meg *„Batthyány nádor rendjelei – Különös tekintettel a társadalomtörténeti vonatkozásokra”* című munkájában. Szorosan ide tartozik az épített lakókörnyezet is mint a rang kifejezője. Jelen esetben Mentényi Klára a körmendi barokk kastély-együtteshez tartozó reprezentatív lovardát mutatja be építészettörténeti szempontból, illetve az épület történetét követi nyomon napjainkig (*„A Batthyány Lajos által épített fedett lovarda Körmenden”*). A ménállományhoz egyébként a kora újkorban kitüntetett figyelem párosult, ugyanis a hadseregben való szolgálat a karrierépítés egyik lehetséges módját jelentette. Másfelől a társadalmi elit eszköze volt, hiszen például a vadászat a főúri időtöltés kedvelt megnyilvánulási formája volt a fényűzés reprezentálása mellett.

A körmendi uradalom társadalomtörténeti eredményeihez két tanulmány kapcsolódik. Kondicsné Kovács Éva (*„Földesúr contra nádor: Parasztmozgalom a körmendi uradalomban”*) tovább árnyalja Batthyány Lajos képét, aki földesúrként erőszakkal fogadtatta el a földesúri szolgáltatások növelését, ami végül lázadást eredményezett. Ám Mária Terézia a jobbágyok sorozatos panaszleveleit a Helytartótanácsához, pontosabban a nádorhoz küldte kivizsgálásra, így Batthyány saját magával került szembe. A leverést már nem élte meg a nádor, de a zendülés mindenképp eredményesnek bizonyult, hiszen ennek köszönhető az 1767-es Urbárium. Ide kapcsolódóan Nagy Zoltán történeti-néprajzi aspektusból Körmend kézműves társadalmát veszi górcső alá, mely további érdekességekkel szolgál a mezővárost illetően

(„*Kézművesek a társadalom szövetében: Körmend mezőváros kézműves társadalma Batthyány Lajos korában (1720–1765)*”).

A tanulmányfüzér záróközleményei pedig Batthyány Lajos öccsével és egyik fiával kapcsolatosak. Előbbi értekezés szerzője, Kökényesi Zsolt, *„Katona vagy udvari ember? Batthyány Károly helye a bécsi udvari arisztokrácia soraiban”* címmel reprezentáció- és karriertörténeti aspektusból vizsgálja Batthyány Károly (1698-1772) udvari szerepét. Ismeretes, hogy az elit esetében a karrier kiépítésének több útja volt járható az újkorban, melyet Batthyány Károly esete is jól példáz: a hadsereg s a diplomácia területén, illetve az udvarban is lehetett meghatározó kulcspozíciókhoz jutni. Kökényesi egyértelműen rávilágít ugyan a főnemes meghatározó udvari szerepére, valamint műveltségére, ám ahogyan ő írja, *„mindezek ellenére Batthyány Károly mégsem foglal el jelentőségének megfelelő helyet a magyar történetírásban”* (p. 182.). Utóbbi dolgozat pedig Gyürki Lászlónak köszönhetően *„Batthyány József bíboros, hercegprímás (1727–1799)”* életét dolgozza fel, aki erdélyi püspök, kalocsai, majd esztergomi érsek, bíboros és hercegprímás volt egy személyben. A szerző bebizonyítja, hogy Batthyány József vitathatatlanul a Magyar Királyság egyik legmeghatározóbb egyházi személyisége, akinek mind intellektuális, mind pedig egyházi szempontból sokat köszönhet a magyar nemzet.

Az ismertetett kötet jelentősége egyértelműen megragadható Batthyány Lajos konstruktív tevékenységének igazolásában, a lokális történelem jelentőségének bizonyításában, s egy ez idáig kevésbé ismert, ám annál nagyobb jelentőséggel bíró személy életútjának bemutatásában új kutatási eredmények közreadása révén. Igen öröndetes, hogy a szerzők színes illusztrációkkal teszik még érzékletesebbé, színesebbé írásaikat, ami nagyban hozzájárul a kötet színvonalának emeléséhez. A tanulmányok stílusa olvasmányos és gördülékeny, de ugyanakkor mindvégig tudományos marad, így a történelem, vagy csupán a helytörténet iránt érdeklődő laikus közönség számára is élvezetes olvasmány lehet.

Összességében tehát egy színvonalas, több aspektusból megközelített, számos adalékinformációt közlő, Batthyány Lajos nádori tevékenységére kihegyező, ám közel sem teljes biográfia született, mely eleget tesz a szerzők elvárásainak, hiszen valóban méltó emléket állít a nádornak. Reméljük, hogy hamarosan olvashatjuk a kötet folytatását.